

DOI: <https://doi.org/10.18524/2312–6809.2019.28.165837>

УДК 82.09:82–4(477)

ГОРИЗОНТИ ЕСЕЇСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Ольга Гук, аспірантка, начальник відділу освіти

*Відділ освіти Великомихайлівської районної державної адміністрації
olgha.guk77@ukr.net*

Актуальність даної роботи полягає в дослідженні особливостей есеїстичного мислення О. Забужко. Мета — розкрити його синергетичну природу та художні форми реалізації. Есеїстичне мислення — малодосліджена проблема у психології творчості. У творах О. Забужко спостерігаємо концентрацію різних типів та форм есеїстичної свідомості: лірика, есеми, коментарі до творів інших авторів, епістолярій, спогади, ремінісценції щодо власного творчого процесу, інтерв'ю, різні структури портрету тощо. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні нових форм авторського есеїстичного мислення як артефакту культурної свідомості постколоніального періоду.

Ключові слова: есеїстичне мислення, есема, есе, Оксана Забужко, творчість.

Есе як жанр характеризується специфічною «відсутністю порядку», зигзагоподібними мисленнєвими формами, що спостерігається в текстосфері повістей, романів, есеїстичних творів О. Забужко. Як писав М. Епштейн «...неозначеність входить у саме єство есеїстичного жанру (якщо не називати його занадто пишномовно — «наджанром», «синтетичною формою свідомості» і т. п.), який ближче і більш безпосередньо розкриває самовизначальну активність людського духу. Однак, така довільна форма зовсім не означає відсутності в есе будь-якої специфіки — навпаки, вона легко впізнається, інтуїтивно вгадується в більшості зразків цього жанру. Сутність її у власне динамічному чергуванні та парадоксальному поєднанні різних способів світосприйняття. Якщо будь-який з них (образний чи понятійний, сюжетний чи аналітичний, сповідальний чи морально-описовий) почне різко домінувати, то есе відразу зруйнується як жанр, перетвориться на одну із своїх складових: в белетристичну оповідь чи філософський роздум, в інтимний щоденник чи історичний нарис. Есе тримається як ціле завдяки енергії взаємних переходів, миттєвих переключень із образного ряду в понятійний, із відстороненого — в побутовий» [5, 345]. Есеїстичне мислення — основа жанру есе. Як зазначає М. Балаклицький, «...уже в часи античності визрівали риси есеїстичної свідомості:

цінність особистісного сприйняття й вільна інтерпретація теми, увага до внутрішнього світу індивіда, орієнтація подібних творів на освіченого, підготовленого читача, асоціація як прийом» [1, 17]. В українській літературі XXI сторіччя найбільш помітний есеїстичний добробок складають твори О. Забужко, які в художньо-публіцистичному ключі відтворюють політичні, соціально-економічні, культурні, моральні проблеми сьогодення. Це своєрідний паспорт України посттоталітарного періоду без усіляких прикрас та «реверансів», пронизаний гострозацикавленою авторською суб'єктивністю.

Ключове завдання статті — дослідити специфіку художнього вираження есеїстичного мислення О. Забужко на матеріалі творів різних періодів («Хроніки від Фортінбраса» (1999), «3 мапи книг і людей» (2012), «І знов я влізаю в танк...» (2016); розкрити структурно-функціональні особливості есеїстичного мислення, його здатність синтезувати в єдине ціле найрізноманітніші жанрові форми та літературні роди (парадоксальні за своєю специфікою), поєднані між собою завдяки гіпертрофованій авторській суб'єктивності.

Есеїстичне мислення — малодосліджена тема психології творчості. В контексті даної проблеми зустрічаємо переважно роботи загальнотеоретичного спрямування. М. Балаклицький, наприклад, підкреслює наступне: «Попередницею есеїстичного мислення називають передусім Біблію — книги Притч, Еклезіяста, проповіді пророків і Христа. Велике значення у формуванні передумов самого жанру зіграла антична традиція. Філософські трактати, діалоги й листи античного світу передували розвиткові есею до тої міри, наскільки вони виражали особисті враження з висвітлюваних питань» [1, 17]. Чимало теоретиків есеїстики, такі, як Л. Кайда [11], С. Шебеліст [19], Л. Садикова [15] та ін. називають таке мислення парадоксальним, або парамисленням. Британський психолог і письменник Едвард де Боно вважає його «латеральним» (бічним, непрямим, новотворчим), яке характеризується інноваційними прийомами, залученням парадоксів, провокацій тощо [3, 5].

Мета роботи — з'ясувати синергетичний ефект есеїстичного мислення Оксани Забужко.

Загальна стилістика авторського письма художньо-белетристичної есеїстики О. Забужко різних років — «Дві культури» (1990), «Хроніки від Фортінбраса» (1999), «Репортаж із 2000-го року» (2001), «LetMyPeopleGo» (2005), «Філософія української ідеї та європей-

ський контекст: франківський період» (1992), «Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу» (1997), «Notre Damed'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій» (2007), «Вибране листування на тлі доби: 1992–2002 (у співавторстві з Ю. Шевельовим)» (2011), «3 мапи книг і людей» (2012) характеризується високим ступенем інтенсифікації авторського «я» та залученням художніх структур і стратегій, спрямованих на успішне здійснення комунікативного акту, порозуміння з читачем. Це і створення атмосфери сповідальності, і цікавий добір фактажу, художньо-поетичні елементи. Образ автора в есеїстиці О. Забужко містить ряд прикметних ознак. Це, насамперед, філософічність, національна визначеність, інтелектуалізм, створення ситуації щирості, апелювання до власного письменницького досвіду, прагнення до співавторства з читачем, гостра аналітичність; літературний наратив виступає в її есеїстичних текстах у ролі фактажу [6]. На думку Н. О. Стеблини, призначення оповідної інстанції інтелектуалки — представити систему знань, яка має визначити світоглядну позицію громадянина сучасного європейського суспільства. Шляхом залучення різних жанрів (в есеїстиці письменниці спостерігаємо концентрацію найрізноманітніших форм: лірика, есеми, коментарі до творів інших авторів, епістолярій, спогади, ремінісценції щодо власного творчого процесу, інтерв'ю, різні структури портрету тощо) демонструються цінності національно свідомого громадянина, який в усьому керується нормами християнської моралі та критикує систему цінностей сучасного суспільства [16, 9].

Філософічність мислення найбільш яскраво виражена в ранній збірці есеїстики «Хроніки від Фортінбраса». Слід зазначити, що в цій збірці О. Забужко вербалізує низку ідей, пов'язаних із суспільною проблематикою. Її погляди спрямовані на деміфологізацію культурно-історичних фактів, що формують постколоніальну українську свідомість [10]. П. Баррі переконує, якщо перший крок до постколоніальної перспективи — це повернення власного минулого, то другий — руйнування колоніальної ідеології, яка доклала зусиль до викривлення цього минулого [2, с. 229]. «Хроніки...» написані ледь не в автобіографічній манері. О. Забужко подала історію українського суспільства через призму власних вражень та переживань. Вже у заголовках есе помічаємо їх філософічну спрямованість, наприклад, «Про мистецтво в пост-трагічному світі, або апологія жертвоприношення» (збірка «Хроніки від Фортінбраса») [7, с. 27], «Катерина: Фі-

лософія мовчазного бунту, або Конспект до ненаписаної біографії» (збірка «3 мапи книг і людей») [8, с. 57], «Леонід Плюш: Перемога над карнавалом» (збірка «І знов я влізаю в танк...») [9, 315].

У другому розділі «Хронік...» авторська увага акцентується на ідеологічному аспекті феміністичної філософії, що трансформується в есеї «Жінка-автор у колоніальній культурі, або знадоба до української гендерної міфології»: *«Жінки, жінки... Що знаю про жінок?» — тужить, і цілком виправдано, лірична героїня Л. Голоти — питання, далєбі, риторичне: от власне, що нічогосінько — крім того, якими їх «прагнули» і «прагнуть» колеги-мужчини, обтяжені всіма приналежними комплексами: в українській-бо літературі не могло з'явитися в належний час навіть «свого Мопассана» або «свого Д. Г. Лоуренса» [7, 188]. Філософічність мислення в «Хроніках...» характеризується пафосом трагічних, драматичних спогадів: *«Проживши перші тридцять років свого життя в одному з найжорстокіших різновидів масового суспільства — в комуністичному, та ще й імперському, — одну річ я можу ствердити напевне: воно виграє не тим, що репресує взагалі всяку Інакшість, — а тим, що вбиває до неї інтерес. Отой самий, «романотворчий» [7, 81].**

Смисловим полем в есеїстичному тексті постає багаторівнева есема як одиниця есеїстичного мислення, що містить концептуально вагому інформацію як найбільш частотні та семантично стійкі елементи в метафоричній конструкції. Слід зазначити, що національна світоглядна своєрідність авторської есеми проявляється в системі архетипних семіотичних концептуальних конструкцій, які ідентифікуються на всіх тематико-проблемних підрівнях ідейно-художньої есеїстичної цілісності творчості О. Забужко: соціокультурному, мистецькому, політичному, філософському. Це есеми «мова», «влада», «любов», «свобода», «добро», «краса» тощо — генетично закодовані чинники ідеальної світобудови, система ідей-феноменів, які наділені енергетикою перетворення процесу «пізнання себе» у «вічний» інстинкт конструювання істинної суспільної екзистенції. Таким чином будь-який різновид есеми на сторінках есеїстичних творів О. Забужко у процесі сприйняття перетворюється на «концепт»: *мотив* — роль письменника-літописця сучасних подій (есе «Входить Фортінбрас», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); час як філософська категорія (есе «Кімната сто один: в пошуках утрачених дверей», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); провінційність/європеїзація (есе

«Психологічна Америка» і азіатський ренесанс, або знову про Карфаген», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); становище української жінки в системі колоніальної культури (есе «Жінка-автор у колоніальній культурі, або знадоба до української гендерної міфології», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); мова (есе «Мова і влада», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); Ітака, що символізує втрачену Батьківщину (есе «Комплекс Ітаки», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); казковий ведмедик Вінні-Пух як артефакт культурної свідомості (есе «Ціна Вінні-Пуха», збірка «З мапи книг і людей»); люди з автоматами (есе «Ми, депортовані: кода», збірка «І знов я влізаю в танк...»); дихотомічна пара — «лузери»/«юзери» (есе «Майдан проти Матриці», збірка «І знов я влізаю в танк...») тощо; *топос* — Й. Бродський (есе «Прощання з імперією: кілька штрихів до одного портрета», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); М. Вінграновський (есе «Поет і його ролі», збірка «З мапи книг і людей»); С. Павличко (есе «Ефект присутності», збірка «З мапи книг і людей»); К. Білокур (есе «Катерина: Філософія мовчазного бунту, або Конспект до ненаписаної біографії», збірка «З мапи книг і людей»); О. Довженко, А. Тарковський, Ларс фон Трієр (есе «Планета Полин: Довженко — Тарковський — фон Трієр, або Дискурс нового жаху», збірка «З мапи книг і людей»); Камірос (есе «Замість передмови: Пам'ятаючи про Камірос», збірка «І знов я влізаю в танк...»); танк (есе «Ефект розтління», збірка «І знов я влізаю в танк...»); Матриця (есе «Майдан проти Матриці», збірка «І знов я влізаю в танк...»); біомаса (есе «Нескромна чарівність номенклатури», збірка «І знов я влізаю в танк...»); місто-палімпсест (есе «Місто-в-собі», збірка «І знов я влізаю в танк...») тощо; *архетип* — архетипні структури Діви, Матері, Мудрої Баби (есеї «Жінка-автор у колоніальній культурі, або знадоба до української гендерної міфології», збірка «Хроніки від Фортінбраса»); Аніми (есеї «Дві слові до «Казки про калинову сопілку», збірка «З мапи книг і людей»); Еней (есе «Викликання героя, або хто пройшов крізь руїни», збірка «І знов я влізаю в танк...») тощо.

Авторське есеїстичне мислення притаманне коментарям до творів інших митців: *«Десятитисячний наклад ошатного тома під заголовком «Сонячні кларнети», оформленого репродукціями з Тичининих власних малюнків і полотен, розлетівся вмить (я й сама не встигла його купити!), і звідтоді — ні перевидань, ні перечитань: Стусів «Феномен доби» донині лишається, гай-гай, найсистемнішою студією в тичи-*

нознавстві...» (есеї «Три смерті Павла Тичини», збірка «3 мапи книг і людей») [8, 40].

В есеї «Секрет популярності» (збірка «3 мапи книг і людей») мова йде про безсмертну лірику О. Олеся: *«Утридцять його називали «українським Гайне» і «українським Надсоном». Його віршами освідчувалося в коханні два покоління — те, що виросло перед Першою світовою, і те, котре страшний 1918 рік застав на гімназійній лаві. (Цьому другому вдалося значною мірою розтектися «по чужих країнах», і там, по Прагах і Мюнхенах, воно зберегло вірність своєму Поетові й до кінця днів співало на музичних вечірках улюблені «Айстри» — в цілковитій переконаності, що ліпшого поета Україна не родила)»* [8, 27]. Захоплення віршами Олеся йде також від дитинства, і звідти — отой секрет популярності, який полягає, з одного боку, в бажанні причетності *«...по-справжньому любиш тільки ті книжки, прочитавши які, думаєш: от якби цей письменник став твоїм другом і можна було подзвонити йому по телефону, коли захочеться...»* [8, 31], а з іншого — у справжності *«Усі без винятку Олесеві писання, від віршів і драм до приватних листів, променяються теплом і любов'ю — тим, чого не вдаєш, не підробиш і не купиш»* [8, 31]. Іншими словами, заглиблюючись в художньо-творчий процес непересічної особистості, О. Забужко дотримується настанов І. Франка, який наголошував на потребі уважного прочитання індивідуальних прикмет творчої особистості. Він цілком слушно писав, що «найцінніше і найкраще в кожному чоловіці, а тим більше в письменнику, се його індивідуальність, його духовне обличчя зі всіма його окремішніми прикметами. Чим більше таких прикмет, тим вони характерніші та гармонійніші, тим багатша, сильніша й симпатичніша індивідуальність людини, згідно письменника [17, 276].

Для авторського есеїстичного мислення характерна епістолярна форма художнього вираження в тексті. На думку М. Рашкевич, незмінним компонентом листа є його жорстка структура, коли автор і адресат обговорюють суспільно-важливі проблеми, проте в одному випадку вона насичена засобами художньої образності, абстракції (як один із літературних жанрів), а в іншому містить дієслова наказової форми, чіткі факти та рекомендації щодо виконання певних дій (жанр журналістики) [14, 84]. В есеїстиці О. Забужко маємо справу з листом як одним із самодостатніх жанрів літератури. Натомість, розвиток світоглядних переконань, концепцій (внутрішній аспект)

митця яскраво представлений у есеї «Юрій Шевельов. Вибране листування на тлі доби: 1992–2002» (збірка «3 мапи книг і людей»): *«Із нашого листування трохи проступає переважно «другий фронт» його «сімдесятилітньої війни», котрий забрав йому, либонь, не менше часу й сил, ніж війна з ідеологічними фантомами імперії та її цілком «нефантомними» спецслужбами, — «внутрішній», український. Тут ЮШ розділив долю всіх своїх великих попередників на ниві довготрудної й досі не завершеної, духовної модернізації України — від Драгоманова з Франком до Хвильового з Курбасом (цього другого він ще пробував боронити в пресі, коли довкола того вже клекотів відьомський шабаш — «кампанія всенародного засуду», що передувала арештові)»* [8, 270].

В окремий жанр виділилися мемуари, які можна визначити як сукупність асоціативно-ретроспективних згадок про знайому людину чи певні події з власного життя. О. Забужко не ставить собі за мету цілісного відтворення образу відомого знайомого чи зображення подій, йдеться лише про фрагментарні уривчасті спомини [18]. Зокрема, згадуючи про Соломію Павличко в фінальному есе «Ефект присутності» (збірка «3 мапи книг і людей»), письменниця емотивно діалогізує з читачем: *«Література була для неї не так зібранням текстів, як, насамперед, зібранням живих людей, крізь ті тексти проявлялись. Любила повторювати: «Письменник завжди пише про себе!»* [8, 369].

Природу авторського есеїстичного мислення важко зрозуміти без урахування ремінісценцій щодо власної творчості. Ось як обґрунтовує С. Яланська феномен обдарованої особистості: «У контексті філософії простору і часу обдарована особистість виходить за свої просторово-часові межі, вона всеосяжно охоплює цими вимірами дійсність, розширює і перетворює її, вибірково прискорюючи, швидше за інших зондуючи нове майбутнє, трансформуючи і пристосовуючи його до людства, що розвивається. Діалектика обдарованості в контексті простору і часу полягає в тому, що вона проникає в їхні протилежні сторони — макро- і мікросвіт, нескінченне майбутнє і минуле, надшвидкісне і консервативно-уповільнене за темпом. Їхня схильність до оволодіння протилежностями може відлякувати від них звичайних людей, які звикли до стабільності в ситуації «тут і тепер» [20, 52]. О. Забужко ділиться з читачем деякими таємницями з досвіду роботи над психологічною повістю «Казка про калинову сопілку» (есеї «Дві слові до «Казки про калинову сопілку») та романом-хроні-

кою «Музей покинутих секретів» (есеї «Попіл Клааса» збірка «З мапи книг і людей»).

Інтерв'ю як форму авторського есеїстичного мислення, що сприяє глибшому психологічному саморозкриттю індивідуальності письменника як творця, зустрічаємо в збірці «І знов я влізаю в танк...». Тут політична полеміка О. Забужко спрямована на ствердження власного погляду щодо гострих питань соціально-політичного характеру. Так, в інтерв'ю порталу «Гордон» «Росія дуже ретельно готувала демонтаж України...» письменниця пафосно підкреслює: *«Історія з ведучим «Громадського ТБ» Данилом Яневським — єдиний випадок, коли український журналіст зупинив відверту російську пропаганду в ефірі й сказав: «Дякую, до побачення». Єдиний!»* [9, 157].

Візуалізація — ще одна важлива складова есеїстичного мислення О. Забужко, про що свідчать численні портрети в текстах есе. Взагалі в есеїстичному портреті не можна вигадувати якісь риси зовнішності чи внутрішнього світу історичної особи, яких вона не мала. Для автора документального твору лишається мати тільки власний погляд на портретні характеристики своїх героїв (суб'єктивність є жанровою рисою документалістики), чим сповна користуються українські письменники [4, 118]. Посилаючись на дитячі спогади, О. Забужко змальовує лаконічний портрет Є. Сверстюка в есеї «Євген Сверстюк: з незнищеного» (збірка «І знов я влізаю в танк...»): *«У чотирилітній свідомості так і відкладається: дядя Женя — особливий, у нього навіть очі різні! (Що гетерохромія очей в архаїчних спільнотах і справді викликає острах, уважаючись за прикмету прохаськівського «непросто-го» — чарівника, знахаря, ворожбита, — і що світогляд дитини «від двох до п'яти» на шкалі історичного розвитку людства якраз і відповідає архаїчній, ранньоміфологічній стадії, — це «дядя Женя...»* [9, 289].

Есе О. Забужко наповнюють рядки різножанрової лірики. Всі сучасні визначення лірики збігаються в тому, що головним предметом образного освоєння в ліриці є духовне життя особистості [12, 23]. На думку Л. Лавринович, основний естетико-світоглядний контекст, у межах якого варто інтерпретувати поетичну творчість О. Забужко, — екзистенційна проблематика [13]. Наприклад, втрата любові у світі є лейтмотивом поезії «Пробудження», фрагменти якої читач зустрічає в есе «Whatmakesyou smilewhenyouaretired» (збірка «З мапи книг і людей»): *«...як витікання із рани / життєдайної вільгости — в холод і пустку, в нікуди»* [8, 151].

Про провінціалізм української культури О. Забужко промовляє строфами П. Тичини — поезія «Іспит» (збірка «Замість сонетів і октав») в есе «Психологічна Америка» і азійський ренесанс, або знову про Карфаген» (збірка «Хроніки від Фортінбраса»):

«Тільки що почали ми землю любити, взяли заступу в руки, холоші закачали...—

— ради Бога, манжети надіньте, що-небудь їм скажіть: вони питають, чи єсть у нас культура!

Якісь цибати чужоземці покурювали крізь пенсне.

А навколо злидні — як гудина, як гич! А навколо земля, столочена, руда...

Тут ходив Скворода» [7, 201].

Отже, есеїстичне мислення О. Забужко, ретрансльоване в ідеологічно-культурній паридигмі кінця ХХ — початку ХХІ ст., визначається синтезом найрізноманітніших типів та форм словесності (філософські умовиводи, есеми, коментарі до творів інших авторів, епістолярій, спогади, ремінісценції щодо власного творчого процесу, інтерв'ю, портрет, лірика тощо), доповнюючи тим самим новітню міфічну свідомість та моделюючи нові текстуальні єдності в літературному творі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балаклицький М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр: методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків: ХНУ імені І. М. Каразіна, 2007. 74 с.
2. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / [пер. з англ. О. Погинайко]. Київ: Смолоскип, 2008. 360 с.
3. Боно Э. Методы нестандартного мышления. Серьезное творческое мышление / [пер. с англ. Д. Я. Онацкой]. Москва: ООО «Попурри», 2005. С. 392–401.
4. Галич А. О. Портрет у мемуарному та біографічному дискурсах: семантика, структура, модифікації: монографія. Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка», 2017. 449 с.
5. Эпштейн М. Н. Парадоксы новизны. О литературном развитии XIX–XX веков. Москва: Советский писатель, 1988. 416 с.
6. Жанр есе в сучасній публіцистиці [Електронний ресурс]. URL: <http://studopedia.org/index.php?vol=28post=13480>.
7. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: вибрана есеїстика 90-х. Київ: Факт, 1999. 340 с.

8. Забужко О. З мапи книг і людей: збірка есеїстики. Кам'янець-Подільський: Meridian Czernowitz: ТОВ «Друкарня «Рут», 2012. 376 с.
9. Забужко О. «І знов я влізаю в танк...». Вибрані тексти 2012–2016: статті, есе, інтерв'ю, спогади. Київ: Комора, 2016. 416 с.
10. Задорожна О. С. Стратифікація станів культури у творах Оксани Забужко [Електронний ресурс]. URL: http://конференция.com.ua/files/txt/scientific_conference_34./zbornik_Lodz_34_5-1.pdf.
11. Кайда Л. Г. Эссе как жанр в литературе и публицистике. *Вестник Московского университета*. Серия 10: Журналистика. Москва, 2008. № 4. С. 19–24.
12. Кузьменко В. І. Словник літературознавчих термінів: Навч. посібник з літературознавства за оновл. прогр. для вчителів та учнів серед. шк., проф. уч-щ, ліцеїв, гімназій. Київ, 1997. 230 с.
13. Лавринович Л. Вивчення поетичної творчості Оксани Забужко у вищій школі [Електронний ресурс]. URL: http://esnuir/eenu.edu.ua/bitstream/123456789/7669/1/Zabuzhko_metod.pdf.
14. Рашкевич М. Епістолярна публіцистика: література VS. Журналистика. *Вісник Львівського університету*. Серія: Журналистика. Львів, 2014. Випуск 39. С. 82–93.
15. Садыкова Л. Современная эссеистика: жизнь на грани смысла. *Научовой вестник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Ужгород, 2014. Вип. 2. С. 51–52.
16. Стеблина Н. О. Сучасна українська письменницька публіцистика у варіанті виступів О. Забужко, Т. Прохаська, Ю. Андруховича: автореф. дис. ... кандидата наук із соціальних комунікацій: 27.00.04. Київ, 2011. 20 с.
17. Франко І. Наша поезія в 1901 році. Іван Франко. *Зібрання творів: у 50 т.* Київ: Наукова думка, 1982. Т. 33. 527 с.
18. Черкашина Т. Ю. Формування жанрів спогадової літератури. URL: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/65.pdf>.
19. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею. *Слово і час*. 2007. № 11. С. 48–56.
20. Яланська С. П. Психологія творчості: навчальний посібник. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

ГОРИЗОНТЫ ЭССЕИСТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ОКСАНЫ ЗАБУЖКО

Ольга Гук, аспирантка, начальник отдела образования

Отдел образования Великомихайловской районной государственной администрации

Актуальность данной работы заключается в раскрытии особенностей эссеистического мышления в творчестве О. Забужко. Цель — раскрыть синергетическую природу эссеистического мышления и его художественные формы

реализации. Эссеистическое мышление — малоисследованная проблема в психологии творчества. В эссеистических произведениях О. Забужко прослеживается концентрация разных типов и форм эссеистического сознания: лирика, эссе, комментарии к произведениям писателей, эпистолярный, воспоминания, реминисценции относительно персонального творческого процесса, интервью, различные структуры портрета в тексте и т. п.

Перспективы последующих исследований в этом направлении нацелены на изучение новых форм авторского эссеистического мышления как артефакта культурного сознания постколониального периода.

Ключевые слова: эссеистическое мышление, эссема, эссе, Оксана Забужко, творчество.

HORIZONS OF ESSAY THINKING IN THE WORKS OF OKSANA ZABUZHKO

*Olga Guk, Postgraduate Student, Head of Education Department
of Velykomykhaylivskiy District State Administration Education
of Velyka Mykhailivka town, Ukraine*

Significance of this work is to reveal the peculiarities of essayist thinking in the context of O. Zabuzhko's works. In the Ukrainian literature of the 21st century, the most prominent essayist work consists of essays by O. Zabuzhko, which, in the first place, reflect political, socio-economic, cultural, and moral problems of the present in the artistic and publicistic key— in other words, it is a peculiar Ukrainian passport of the post-totalitarian period without any decorations, permeated with acutely realistic authorial subjectivity. Essay as a genre is characterized by a specific absence of order, zigzaglike thinking forms, which are directly reflected in the textsphere of novelets, novels, essays by O. Zabuzhko. Essayist thinking is an integral part of essay genre. The research goal is in revealing synergistic nature of essayist thinking and its artistic forms of realisation. The key task of this work is based on the artistic features of the essayist thinking in the works of O. Zabuzhko on the materials of the works «The Chronicles of Fortinbras», «From books and people map», «And again I get into the tank...». Essayist thinking is the issue not investigated enough in psychology of creativity. In the essays of O. Zabuzhko, we observe the concentration of various types and forms of essay consciousness: philosophical thinking, lyrics, essays, comments on the works of other authors, epistolary, memories, reminiscences on her own creative process, interviews, various portraiture structures, etc. Essayistic thinking of O. Zabuzhko is reflected in an ideological-cultural paradigm of the late XX — early XXIst centuries, as evidenced by the writer essay, determined by the synthesis of the most diverse types and forms of literature. The author's personality in essays acts as the body of existence, and culture is a way, means and result — in the form of a work.

Key words: essayist consciousness, essay unit, essay, O. Zabuzhko, art.

REFERENCES

1. Balaklytskyi, M. A. (2007), *Essay as fiction and journalistic genre: Methodological materials for students in the specialty «Journalism»*. I. M. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv [in Ukrainian].
2. Barry, P. (2008), *Introduction to the theory: literary studies and cultural studies*. / [Transl. from English by O. Poginayko]. Smoloskyp, Kyiv [in Ukrainian].
3. Bono, E. (2005), *Methods of non-standard thinking. Serious creative thinking*. [Transl. from English by D. Ya. Onatskaya]. LLC «Popurri», Moscow [in Russian].
4. Halych, A. O. (2017), *Portrait of memoir and biographical discourses: semantics, structure, modifications: monograph*. Publishing house of the SI «Taras Shevchenko Lugansk National University», Starobilsk [in Ukrainian].
5. Epstein, M. N. (1988), *Paradoxes of novelty. About the literary development of the XIX–XX centuries*. Sovetskiy pisatel, Moscow [in Russian].
6. *Essay genre in modern journalism* (2018): <http://studepedia.org/index.php?vol=28post=13480> [in Ukrainian].
7. Zabuzhko, O. (1999), *The Chronicles of Fortinbras. Selected essay writer of the 90's. Fact*, Kyiv [in Ukrainian].
8. Zabuzhko, O. (2012), *From books and people map. Essay collection*. Meridian Gzernowitz. Publishing house «LLC «Rut»», Kamyanets-Podilskyi [in Ukrainian].
9. Zabuzhko, O. (2016), «*And again I get into the tank...*». Selected texts of 2012–2016: Articles, essays, interviews, memories. Komora, Kyiv [in Ukrainian].
10. Zadorozhna, O. S. (2018), *Stratification of cultural states in the works of Oksana Zabuzhko*: http://конференция.com.ua/files/txt/scientific_conference_34./zbornik_Lodz_34_5-1.pdf. [in Ukrainian].
11. Kayda, L. G. (2008), *Essays as a genre in literature and journalism*. Bulletin of the Moscow University. Series 10. Journalism. Moscow. Vol. 4. P. 19–24. [in Russian].
12. Kuzmenko, V. I. (1997), *Dictionary of literary terms: Textbook on literary criticism for an updated program for teachers and students of secondary schools, vocational schools, lyceums, gymnasiums*. Kyiv [in Ukrainian].
13. Lavrynovych, L. (2018), *Studying poetic creativity of Oksana Zabuzhko in high school*: <http://esnuir/eenu.ed.ua/biistream/123456789/7669/1/Zabuzhkometod.pdf> [in Ukrainian].
14. Rashkevych, M. (2014), *Epistolary journalism: Literature VS. Journalism*. Bulletin of Lviv University. Series: Journalism. Lviv. Issue 39. P. 82–93. [in Ukrainian].
15. Sadykova, L. (2014), *Modern essay: life on the verge of meaning*. Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Philology. Social communication. Uzhgorod. Issue 2. P. 51–52. [in Ukrainian].

16. Steblina, N. O. (2011), Modern Ukrainian writer's journalism in the version of speeches by O. Zabuzhko, T. Prokhasko, Yu. Andrukhovych: Thesis abstract for the degree of candidate of social sciences: 27.00.04. Kyiv [in Ukrainian].
17. Franko, I. (1982), Our poetry in 1901. Ivan Franko. Collected works in 50 vol. Naukova dumka, Kyiv [in Ukrainian].
18. Cherkashchyna, T. Yu. (2018), Formation of genres of memoirs: <http://litzbirn-vk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/65.pdf>. [in Ukrainian].
19. Shebelist, S. (2007), Theoretical aspects of the essay genre. Word and time. № 11. P. 48–56. [in Ukrainian].
20. Yalanska, S. P. (2014), Psychology of creativity: Textbook. V. G. Korolenko PNPУ, Poltava [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27 лютого 2019 р.